

فرآیند ایفای نقشهای کاری و خانوادگی در زنان پرستار

مسعود فلاحی خشکناپ^۱، نرگس ارسلانی^{۲*}

^۱ استادیار، گروه پرستاری، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران

^۲ استادیار، گروه پرستاری، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران

* نویسنده مسئول: نرگس ارسلانی، استادیار، گروه پرستاری، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران. ایمیل:

nargesarsalani@gmail.com

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۰۹/۰۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۰۵/۱۱

چکیده

مقدمه: باتوجه به تغییرات دموگرافیک جوامع امروزی و مشارکت فزاینده زنان در بازار کار، یکی از مهم‌ترین چالش‌ها در مشاغل دارای نوبت کاری مانند پرستاری ایفای نقشهای کاری و خانوادگی می‌باشد. چگونگی ایفای نقشهای کاری و خانوادگی در پرستاران زن بعنوان هدف اصلی این مطالعه کیفی مورد بررسی قرار گرفت.

روش کار: بر اساس روش نظریه زمینه‌ای استراوس و کوربین ۱۹۹۸ تجارب روزمره ۲۰ نفر از کارشناسان پرستاری زن شاغل در بیمارستان‌های آموزشی تهران بامیانگین سابقه کار ۱۲ سال، در مورد فرآیند ایفای نقشهای کاری و خانوادگی با استفاده از روش مصاحبه انفرادی و بحث و گفتگوی گروهی در سال ۱۳۹۲ گردآوری شده و تجزیه و تحلیل گردید.

یافته‌ها: چهار طبقه اصلی حاصل از تجربیات شرکت کنندگان شامل «سختی نقشهای خانوادگی»، «سختی شرایط کار»، «منابع حمایتی غیر مؤثر» و «نارضایتی» بود. در پایان طبقه مرکزی پدیدار شده از این طبقات "تلاش مداوم برای استمرار موقعیت شغلی و خانوادگی" تعیین گردید.

نتیجه گیری: نتایج نشان داد پرستاران با توجه به فشار نقشهای خانوادگی و کاری، کمبود تسهیلات محل کار و منابع حمایتی غیر مؤثر ضمن تلاش مداوم برای ایفای نقشهای کاری و خانوادگی خود، اغلب مجبور به غفلت از نیازهای خود مانند نیاز به استراحت و خواب کافی و ... می‌شوند. در نهایت تحت این شرایط پیامد فرآیند ایفای نقشهای کاری و خانوادگی خستگی مزمن، بروز مشکلات سلامتی و نارضایتی در اغلب پرستاران شاغل است که موجب کاهش اثربخشی شغلی پرستاران و مراقبتهای ارائه شده به بیماران خواهد شد. بنابراین لازمست ارتقاء وضعیت سلامت و بهبود شرایط شغلی پرستاران زن بیشتر مد نظر واقع شود.

کلیدواژه‌ها: نقش کاری، نقش خانوادگی، پرستار

تمامی حقوق نشر برای انجمن علمی پرستاری ایران محفوظ است.

مقدمه

در سالهای اخیر روند زندگی مدرن و ازدیاد آمار اشتغال هر دو والد و زنان در جامعه چالش نوینی تحت عنوان برقراری تعادل در ایفای نقشها و مسئولیتهای خانوادگی و کاری را مطرح کرده است (۱، ۲). بدیهی است والدین بسبب تعدد این مسئولیتهای دو جانبه کاری و خانوادگی، معمولاً با مشکل در ایفای نقشهای مورد انتظار روبرو می‌شوند. در واقع ممکنست ناهماهنگی این نقش‌های محوله منجر به تعارض بین نقشهای کاری و خانوادگی آنان با عبارت ساده‌تر تعارض کار-خانواده گردد که بویژه در زنان بواسطه داشتن مسئولیتهای خانوادگی و امور خانه این مسئله پیچیده تر خواهد بود (۳، ۴). مروری بر مطالعات نشان می‌دهد گرچه مشکلات ناشی از افزایش میزان اشتغال زنان در کشور ما نیز مشابه سایر جوامع است (۵).

(۶) اما بنظر می‌رسد ارزشها و مفاهیم مرتبط با خانواده در کارکنان و شاغلین ایرانی قدری متفاوت از جوامع پیشرفته است. زنان ایرانی رکن اصلی امور خانه قلمداد شده، آنان ضمن عهده دار بودن کلیه امورات داخلی خانه اعم از خانه داری و بچه داری، مسئولیتهای جانبی در مقابل والدین درجه یک خود یا همسر و یا اعضای فامیل را نیز ممکنست متقبل شوند لذا با توجه به تعدد نقش‌های مورد انتظار از آنان موضوع چگونگی انجام همه این مسئولیتهای توسط زنان شاغل کشورمان نکته حائز اهمیت است (۷، ۸). علاوه بر این ایفای نقشهای کاری و خانوادگی در پرستاران که در معرض فشار روانی ناشی از کار با بیماران و مددجویان، و همچنین مشکلات مربوط به زمان انجام کار و نوبت کاری (شیفت شب و تعطیلات) و حضور کمتر در

جمع خانواده هستند بیشتر مسئله ساز خواهد بود (۹-۱۱). لذا پرستاران در فرآیند ایفای نقشهای خانوادگی و کاری خود چالشهای بیشتری را حتی نسبت به سایر زنان شاغل تجربه می کنند. بنابر این فشار نقشهای توأم خانوادگی و کاری ممکنست مشکلات سلامت و نارضایتی بدنبال داشته باشد و موجب کاهش اثربخشی شغلی پرستاران و مراقبتهای ارائه شده به بیماران گردد. با این وجود چگونگی فرآیند ایفای نقشهای خانوادگی و کاری زنان پرستار تا بحال کمتر مورد نظر واقع شده است و مطالعات اندکی که در اینمورد نیز انجام شده مربوط به کشورهای پیشرفته بوده است (۱۲). لذا در این مطالعه چگونگی فرآیند ایفای نقشهای خانوادگی و کاری و همچنین پیامدهای آن در پرستاران زن شاغل در بیمارستانهای تهران آموزشی وابسته به وزارت بهداشت مورد بررسی قرار گرفت.

روش کار

در این مطالعه بر اساس روش تحقیق کیفی و نظریه زمینه‌ای (GT: Grounded Theory) استراوس و کوربین، ۱۹۹۸ چگونگی فرآیند ایفای نقشهای کاری و خانوادگی در زندگی روزمره پرستاران زن مورد بررسی و تجزیه تحلیل قرار گرفت (۱۳). جمع آوری اطلاعات به روش تلفیقی ابتدا با انجام مصاحبه‌های انفرادی شروع شده و سپس بایک جلسه بحث و گفتگوی گروهی در هر دو بیمارستان جهت تمرکز بر روی میزان توافق یا اختلاف در مورد موضوعات مشترک کاری و وضوح و غنای بیشتر داده‌ها به پایان رسید. متن مصاحبه‌ها بعد از پیاده سازی با استفاده از روش تئوری زمینه‌ای مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

روش نمونه گیری و ویژگی‌های شرکت کنندگان

شرکت کنندگان از میان کارشناسان پرستاری زن، تمام وقت شاغل در دو بیمارستان آموزشی شهر تهران که با خانواده زندگی می کردند و همچنین از بخشها و سوابق خدمتی مختلف و نوبت کاری گوناگون به مطالعه دعوت انتخاب شدند (جدول ۱). اخذ مجوز کمیته اخلاق، رضایت کتبی و دادن اطمینان نسبت به محرمانه ماندن اطلاعات شخصی و گفته‌های آنان و مختار بودن به خروج از مطالعه در هر مرحله از پژوهش انجام شد.

جمع آوری اطلاعات

پس از اخذ مجوزهای مربوطه از دانشگاه، مدیریت بیمارستان، دفتر پرستاری و همچنین رضایت کتبی از شرکت کنندگان، در اولین جلسه حضوری با شرکت کنندگان اطلاعات لازم به در مورد هدف

مطالعه، زمان و مکان مصاحبه و امکان استفاده از ضبط کننده دیجیتال ارائه گردید. طی ۱۱ جلسه مصاحبه انفرادی بامتوسط زمان ۶۰ دقیقه و همچنین دو جلسه گفتگوی گروهی هر یک با ۵-۴ شرکت کننده و با متوسط زمان ۹۰ دقیقه، اطلاعات جمع آوری شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. با استفاده از آمارو اطلاعات موجود در دفتر پرستاری جمع آوری اطلاعات با روش نمونه گیری هدفمند و انجام چهارمصاحبه انفرادی ابتدا شروع شده و با اضافه کردن روش نمونه گیری نظری تا مرحله اشباع داده‌ها ادامه یافت (۱۳). مصاحبه‌ها در یک مکان آرام و بدون از ازدحام بخشها در بیمارستان انجام شد، مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته هر یک در ابتدا برای ترغیب شرکت کنندگان به صحبت با سؤال باز (چگونگی انجام فعالیتهای خانوادگی و کاری در یک روز عادی) شروع شده و سپس بر اساس علایق شرکت کنندگان و در جهت اهداف مطالعه ادامه یافت. همه مصاحبه‌ها توسط پژوهشگر اصلی و بر اساس روش یکسان در هر بیمارستان انجام گرفت. محور سؤالات مصاحبه در مورد چگونگی ایفای نقشهای خانوادگی و کاری، پاسخ و عکس العمل آنان در مورد چگونگی ایفای آنها و پیامدهای آن تعیین گردید. ملاحظات اخلاقی شامل اخذ مجوزهای کمیته اخلاق و همچنین دانشگاههای علوم پزشکی، بیمارستان‌ها و شرکت کنندگان این مطالعه و اطلاع رسانی کتبی و شفاهی به شرکت کنندگان در مورد اهداف و نحوه شرکت آنان در پژوهش، اختیار در همکاری و محرمانه ماندن اطلاعات شخصی آنان انجام شد (۱۴).

تجزیه و تحلیل داده‌ها

پس از اتمام مرحله کد گذاری باز، کدهای بدست آمده طی مرحله بعدی (کدگذاری محوری) بر اساس مشابهت بترتیب در قالب طبقات فرعی و اصلی دسته بندی شدند. در مرحله سوم یا کدگذاری انتخابی طبقه مرکزی از میان این طبقات اصلی پدیدار شده و تعیین گردید. تجزیه و تحلیل اطلاعات با بهره گیری از روش مقایسه مداوم و همچنین یادآور نویسی و یادداشت در عرصه انجام شد. جهت حصول اعتبار و پایایی مطالعه و اطمینان از درستی داده‌ها، روش‌های مورد نظر در تحقیقات کیفی مانند ارزیابی ناظرین توسط چهار تن از اساتید و اعضای هیات علمی پرستاری و همچنین ارزیابی شرکت کنندگان در مورد سنجش صحت کدهای متن مصاحبه‌ها بکار گرفته شد (۱۴).

جدول ۱: ویژگیهای دموگرافیک شرکت کنندگان در مطالعه، تعداد ۲۰ نفر کارشناسان پرستاری زن شاغل در بیمارستانهای آموزشی تهران

عنوان شغلی	تعداد	وضعیت تأهل		میانگین سابقه خدمت	میانگین سن
		مجرد	متاهل		
سرپرستار و سوپروایزر	۷	-	۷	۱۶	۴۰
پرستار	۱۳	۵	۸	۱۰	۳۴
کل	۲۰	۵	۱۵	۱۲/۱	۳۶/۱

تلاش مداوم برای استمرار موقعیت شغلی و خانوادگی							
طبقه مرکزی	تلاش مداوم برای استمرار موقعیت شغلی و خانوادگی						
طبقات اصلی	سختی نقشهای خانوادگی	سختی شرایط کار	منابع حمایتی غیر مؤثر			نارضایتی	
طبقات فرعی	تعدد نقشهای خانوادگی	فشار کار	کمبودحمایت کار	حمایت خانوادگی	اتکاء به خود	نادیده گرفتن نیازهای سلامتی	نا رضایتی شغلی
	خانوادگی	فیزیکی	کار	خانوادگی	خود	نیازهای سلامتی	شغلی
	خانوادگی	روانی		متغیر			

پرستار مجردی شاغل در بخش داخلی قلب که مسئولیت مراقبت از پسر بیمارش را عهده داشت در مورد برنامه کاری اظهار داشت: برنامه کار پرستاری در بیمارستان ما شیفت در گردش نا منظم است. معنی این برنامه آن است که می نمی تونم برنامه ریزی مشخص و ثابتی برای خودم داشته باشم. برای کلاس ورزش، زبان انگلیسی ... من حتی برای یک ماه جلوترم نمی توانم هیچ تصمیمی بگیرم چون معلوم نیست ماه آینده در چه شیفتی هستم (P18).

با ۴۰ بیمار روان من در شیفت‌های عصر و شب تا خود صبح شاید هزار بار فقط به این سؤال بیماران در مورد اینکه کی مرخص می‌شوند جواب می‌دم. دیگه صبح وقتی می‌آم خونه کشش و حال و حوصله دیگه ندارم. (P9).

اکثر شرکت کنندگان بر «تعدد نقشهای خانوادگی» و «سختی شرایط کار» بعنوان عوامل مؤثر بر تعارض نقشهای خانوادگی و کاری تاکید داشتند. آنان زمانی که با کمبود وقت و خستگی زیاد ناشی فشار نقشهای محوله روبرو می‌شوند اقدام به بررسی منابع موجود و قابل دسترسی محیط اطراف خود می‌کنند تا بدینوسیله پاسخ مناسب و سازگار با شرایط خود را در مقابل تعارض نقش خانوادگی و کاری ببینند. بدین ترتیب طبقه اصلی «منابع حمایتی غیر مؤثر» بعنوان پاسخ پرستاران به نقشهای کاری و خانوادگی است که خود شامل سه طبقه فرعی کمبود حمایت محل کار، حمایت خانوادگی متغیر و اتکاء به خود می‌شود.

قابل توجه آنکه پرستاران در هنگام مواجهه با مشکلات مربوط به فشار نقش‌های محوله بدلیل آگاهی به کمبود نیروی پرستاری اغلب توقعی از مسئولین و مدیران پرستاری در مورد حمایت و کمک محل کار ندارند. زیرا بکرات شاهد بوده‌اند که درخواست پرستاران دارای مشکلات خانوادگی. برای حمایت بدون پاسخ مانده است. یکی از پرستاران دارای دو کودک خردسال اظهار داشت: همسر من از ابتدا ازدواج با شبکاری و کار شیفتی من مخالف بود و می‌گفت: اگر می‌خواهی سر کار بروی، برو اما روی کمک من حساب نکن. پدر و مادر من هم که در شهرستان زندگی می‌کنند. من ماندم و مشکلات مربوط به پسر بزرگم که اون موقع دو سالش بود و آلرژی مزمن تنفسی داشت طوری که حتی مجبور بودم هر روز لباسها و ملحفه بشورم و بچوشانم من مجبور شدم ۵ سال از کارم غیبت کنم چون

جدول شماره ۲ نتایج تجزیه و تحلیل اطلاعات را در چهار طبقه اصلی نشان می‌دهد اولین طبقه یا سختی نقشهای خانوادگی خود، دو طبقه فرعی ذیل را شامل می‌شود:

توصیف یکی از پرستاران متأهل، دارای دو فرزند خردسال که همزمان مسئول مراقبت از مادر بیمارش نیز بود از تعداد نقشهای خانوادگی بگونه بود:

شما باور نمی‌کنید من صبح قبل از رفتن به شیفت عصر و شب چقدر در آشپزخانه کار داشتم، سوپ برای فرزند یک ساله‌ام که او را به خود به مهد کودک بیمارستان می‌بردم، غذای ظهر پسر بزرگم که از مدرسه حدود ساعت یک بر می‌گشت، خوب شام شوهرم و پسر، غذای رژیمی برای مادرم که مبتلا به دیابت بود و همچنین ناهار روز بعد چون بعد از شیفت آنقدر خسته می‌شدم که دیگه نای پخت و پز را نداشتم، این کارها تازه بغیر از آمادگی و سایر هر ده حقه و شوهرم و (P4)

یکی از پرستاران که دارای دو فرزند خردسال بوده و شوهرش مبتلا به یک اختلال ناتوان کننده و مزمن بود در مورد سختی نقشهای خانوادگی اش اظهار داشت:

همسر من بیمار است و نمی‌تواند کمک حال من باشد ... او بعلت بیماریش نباید نگرانی داشته باشد، من حدود شش ماه قبل برادرم را بعلت سرطان از دست دادم، بعد از مرگ برادرم، وقتی همه خواب بودند شاید جرات گریه کردن به خودم می‌دادم، خوب من از زن و بچه‌های برادرم هم دور هستم خیلی برام سخته، حتی نمی‌توانم سری به آنها بزنم. رسیدگی به مشکلات همسر من خیلی از من انرژی می‌گیرد خیلی تحت فشارم... (P8).

دومین طبقه فرآیند ایفای نقشهای کاری و خانوادگی خود به دو طبقه فرعی فشار کار فیزیکی و فشار کار روانی طبقه بندی می‌شود. در رابطه با فشار کار فیزیکی تجارب یکی از شرکت کنندگان دارای ۲۹ سال سابقه کار و سوپروایزر در گردش اینچنین عنوان شد:

۴۶ ساعت در هفته باید کار کنیم با بالا رفتن سابقه کار هم هیچگونه امتیاز مبنی بر کاهش ساعات کار وجود ندارد بعلت کمبود نیروی پرستاری من با ۲۹ سال سابقه حدود ۴۰-۳۰ ساعت در ماه اضافه کاری اجباری هم دارم (P1).

نادیده گرفتن نیازهای سلامتی، نارضایتی شغلی و در نهایت نارضایتی کلی از کار و زندگی می شود.

نادیده گرفتن نیازهای سلامتی گذاشته شود

یکی از پرستاران متأهل دارای دو فرزند خردسال که علاوه بر کار موظفی حدود ۱۰۰ ساعت در ماه اضافه کاری دارد در بیان نتایج ایفای نقشهای کاری و خانوادگی می گوید:

یادم نمی آید آخرین باری که با خانوادهام غذا خوردم یا راحت خوابیدم کی بود؟ وقتی اونا (دو فرزند و همسرش) دارند غذا می خورند یا تلویزیون می بینند من مشغول کارهای خونه ام. همیشه برای انجام کارام وقت کم می آرم، وقتی میام سرکار معمولاً دو سه کار عقب مونده در خانه دارم، حتی وقت ندارم برای مشکل کمر درد مزمن خود پیش دکتر برم، اصلاً من نباید مریض بشم، اگر یک روز نتونم به خونه و بچه هام برسم، کی کارهای خونه مو انجام می ده؟ ... (P8).

نارضایتی شغلی

در این رابطه یکی از پرستاران شاغل شیفت در گردش و دارای دو فرزند خردسال چنین اظهار داشت:

پرستاری شغل سختی است، حقوق و مزایای ناچیز، کار در شیفت شب و روز تعطیل دارد، از نظر مردم جایگاه و منزلت در خور هم ندارد، وقتی هم مشکلی داشته باشی و نیاز به همکاری محل کارت داشته باشی که اصلاً نباید فکرت را بکنی، بندرت پرستاری باشه که جوابش در مقابل این سؤال که اگر امکان دوباره انتخاب شغل داشتی پرستاری را انتخاب می کردی بلی باشد. تنها انگیزه همه پرستاران برای ادامه کار فکر می کنم خدمت به مردم و پاداش معنوی کارمان باشد (P15).

همانطور که ذکر شد تبیین تجارب اکثر شرکت کنندگان نشان می دهد دو طبقه فرعی "نادیده گرفتن نیازهای سلامتی" و "نارضایتی شغلی" منجر به تشکیل طبقه اصلی "نارضایتی" گردید که این نارضایتی کلی در واقع نمایانگر پیامد نهایی فرایند ایفای نقشهای کاری و خانوادگی میتواند محسوب گردد.

در توصیف این طبقه اصلی یا "نارضایتی" یکی از پرستاران با تجربه می گوید:

بنا به قضاوت اطرافیان و محل کار من تا اونجایی که تونستم وظایف و مسئولیتهايم را انجام دادم پرستار موفق و همسر و مادر خوبی هم بودم، با این وجود اونجوری که دلم می خواست نتونستم به بچه هام برسم می تونستم بیشتر وقت بذارم و بهتر برسم، خوب شرایط کار سخت بود و من خیلی به کارم اهمیت دادم، حالا بچه ها بزرگ شدن، خیلی دلم می خواد این را جبران کنم امیدوارم مادر بزرگ خوبی برای نوه هام باشم. در ضمن به خودم هم اهمیت ندادم، هیچوقت به سلامتی و تفریح خودم فکر نکردم، گاهی به خودم میگم وقتی بازنشسته شدم جبران می کنم، اما دیگه رمقی برام نمونه فکر نمی کنم بتونم (P2).

یافته های حاصل از تجارب شرکت کنندگان نشان می دهد در واقع آنان انجام وظایف کاری خود یعنی مراقبت از بیماران و همچنین ایفای نقشهای خانوادگی را بر نیازهای اساسی خود مانند نیاز به استراحت و خواب ترجیح داده و برای ادامه این وضعیت لازمست فراتر از ظرفیت عادی خود تلاش کنند تا از عهده ایفای هر دو نقش برآیند، یا بعبارت دیگر هر دو طرف را راضی نگه دارند. بعبارت دیگر تحت این شرایط آنان

محل کارم با من همکاری نداشت آیا من می تونستم با یه بچه مریض، شیفت عصر یا شب داشته باشم بهر حال وقتی وضعیت بیماریش بهتر شد دوباره برگشتم سر کار و به خودم گفتم کسی که نمی تونه بمن کمک کنه پس باید به خودم تکیه کنم اما حالا یک دیسک کمر پیشرفته دارم واقعاً احساس می کنم کار کردن من جز وخیم تر کردن وضعیت بیماری ام نتیجه دیگری نداره، شاید مسئولین هم دلشون می خواد همکاری کنند اما خوب کمبود پرسنل خیلی مشکل ساز است و روز به روز جدی تر می شود (P16).

حمایت خانوادگی متغیر

در مورد همکاری همسر و بستگان نزدیک، یکی از پرستاران دارای سابقه کار ۲۵ ساله که خود را مادر و سر پرستار موفق معرفی کرد در مورد عوامل مؤثر در موفقیت خود اینگونه توضیح داد:

من کمک همسر و مادرم رو در طول زندگی مشترک خود داشته ام، ... سه فرزند دارم تقریباً نگهداری این سه بچه بعهدہ مادرم بود منزل مادرم خیلی بجا نزدیک بود حتی صبحها بچه رو بیدار نمی کردم مادرم پیش ما می آمد. من با داشتن بچه شیر خوار تونستم درس بخونم و همزمان کار هم می کردم هنوز هم حمایت مادرم رو دارم فکر می کنم آگه مشکلات کمی داشتم به واسطه کمکهای مادرم بوده فکر می کنم حمایت مادر و همسر مخصوصاً زمانی که بچه ها کوچک هستند خیلی مهم است ولی کم پیش می آید موقعیت من را داشته باشند (P11).

اتکاء به خود

بر اساس تجربیات شرکت کنندگان، آنان زمانیکه با فشار نقش مواجه می شوند منبع حمایتی خانواده شامل همسر و بویژه بستگان نزدیک (مادر، خواهر و ...) تسهیل کننده ایفای نقشهای کاری و خانوادگی آنان خواهد بود. اما اکثر پرستاران بدلیل مشکلات رفت و آمد در شهر بزرگی مانند تهران از حمایت بستگان نزدیک خود برخوردار نبودند، همسران آنها بدلیل نداشتن وقت و انرژی کافی و یا باورهای خاص مردان در مورد عدم ارتباط امور خانه به آنان کمک موثری برای همسران پرستار خود نبودند. بر اساس تجارب پرستاران تصویر نهایی این پدیده تحت شرایطی که حمایت و تسهیلات اجتماعی نیز کافی نیست وبا توجه به التزام آنان به خانواده و محل کار، در نتیجه اتکاء به خود و غفلت از وضعیت سلامت مورد انتظار خواهد بود

یکی از پرستاران با سابقه کار ۲۹ سال در اینمورد معتقد بود:

اگر ما غیر مسئولانه برخورد کنیم و همه واقعیت زندگی خود را مشکل فرض کنیم نمی توانیم از عهده حل آنها بر آئیم آنچه از ما انتظار میرود آن است که ما هر دو جنبه از زندگی یعنی کار و خانواده را داشته باشیم و برای انجام آن راهی جز تکیه کردن به خود و گذشتن از نیازهای شخصی خود نداریم (P2).

نارضایتی

تعدد فشار نقشهای محوله کاری و خانوادگی همراه با کمبود وقت واتکاء بی رویه به خود در ایفای نقشهای خانوادگی و کاری منجر به نادیده گرفتن نیازهای سلامتی، نارضایتی شغلی و در نهایت نارضایتی کلی از زندگی و کار می شود.

خود می‌شوند (۲۰-۱۸). بنا بر این پیامد مذکور بدلیل کمبود نیرو و محدودیت جایگاههای استخدامی و مشکلات اقتصادی بیمارستانها و اجبار به اضافه کاری پرستاران و در نهایت میانگین ساعت کار ماهیانه بالاتر در پرستاران کشورمان نسبت به پرستاران اروپایی (۹، ۱۰)، شدت بیشتری دارد. نکته آخر آنکه با توجه به ویژگیهای نظام سلامت کشورمان استفاده از دانش و مهارت حرفه ای پرستاران تحصیلکرده بیشتر در سطح دوم ارائه خدمات در بیمارستانها صورت می گیرد و خدمت رسانی و حضور آنان در سطح یک ارائه خدمات سلامت و یاهمان پیشگیری و توسعه سلامت جامعه و در نتیجه حفظ انگیزه این قشر عظیم از کارکنان بخش سلامت تاکنون مورد توجه قرار نگرفته است لذا بر اساس موارد ذکر شده عدم خدمت رسانی پرستاران در عرصه های مورد نیاز جامعه و مورد علاقه پرستاران کشورمان میتواند وجهه تمایز دیگر موقعیت شغلی آنان با پرستاری حرفه ای و امروزی دنیا باشد (۲۱).

نتیجه گیری

گرچه این مطالعه با هدف ارائه تصویری جامع از فرایند ایفای نقشهای کاری و خانوادگی در زنان پرستار سعی در تبیین این فرآیند شامل عوامل مؤثر و پیش بینی کننده آن، نحوه تأمل تعامل پرستاران در مواجهه با فشار مسئولیتهای کاری و خانوادگی و همچنین توصیف پیامدهای آن دارد با این وجود امکان انجام مطالعات مشابه در هر دو جنس، زنان شاغل در سایر مشاغل دارای نوبت کاری و همچنین در سایر سازمانها و موسسات محل کار پرستاران بغیر از وزارت بهداشت می‌تواند موضوعات خوبی در مطالعات آتی باشد. نکته آخر آنکه نتایج این مطالعه ضمن ارائه تصویری جامع از فرایند ایفای نقشهای کاری و خانوادگی و همچنین پیامدهای آن نشان میدهد با فراهم آوردن منابع حمایتی و ایجاد تسهیلات در محل کار مانند: برنامه کاری قابل انعطاف، کاهش مشکل کمبود نیرو و ایجاد مهد کودک در شیفت شب برای مادران شاغل ضمن پیشگیری از بروز پیامدهای فشار نقشها و مسئولیتهای متعدد آنان، می‌توان پرستاران را به سمت ایجاد تعادل بین مسئولیت های کاری و خانوادگی خود و در ادامه ایفای موثرتر نقش حرفه‌ای و ارتقای سطح سلامت جامعه سوق داد.

سپاسگزاری

بدینوسیله از تمامی شرکت کنندگان در مطالعه و همچنین کلیه کسانی که در تدوین، اجرا و نگارش این مقاله همکاری داشته‌اند تشکر و قدردانی می‌گردد.

در جهت استمرار موقعیت شغلی و خانوادگی خود تلاش زیادی می‌نمایند. لذا در این مطالعه طبقه مرکزی پدیدار شده "تلاش مداوم برای استمرار موقعیت شغلی و خانوادگی" است که بنظر می‌رسد مانند یک زنجیر متصل کننده چهار طبقه اصلی این مطالعه، می‌تواند محسوب گردد (۱۳).

بحث

نتایج این مطالعه نمایانگر پاسخ فعال پرستاران زن، در مقابل فشار نقش‌های خانوادگی و کاری ضمن استفاده از منابع در دسترس و تکیه بیشتر بر توانمندیهای فردی خودشان می‌باشد طی این تلاش مستمر، میزان کمک و همکاری منابع حمایتی شامل خانواده، اطرافیان و همچنین محل کار تأثیر بسیاری در پاسخ دهی فعال آنان در فرآیند ایفای نقشهای کاری و خانوادگی دارد. در نهایت با توجه به نارسایی منابع حمایتی مذکور، لاجرم اغلب با تأکید بر بکار گیری توانمندیهای فردی و اتکاء به خود خواهد بود. بنا بر این نتیجه فرآیند ایفای نقش‌های کاری و خانوادگی غفلت از نیازهای سلامتی و نارضایتی خواهد بود. تحت این شرایط طبقه مرکزی پدیدار شده از فرایند مذکور " تلاش مداوم برای استمرار موقعیت شغلی و خانوادگی" می‌باشد که می‌تواند مانند چتری همه طبقات اصلی و سراسر این فرآیند را پوشش داده و توضیح دهد

هم سو با نتایج مطالعات مشابه (۴، ۱۵). اکثر پرستاران در سراسر دنیا فشار نقشهای خانوادگی و کاری را تجربه می‌کنند این مورد در پرستارانی که دارای فرزندان خرد سال، خانواده پر جمعیت و یا افراد بیمار و ناتوان در خانواده خود هستند بارزتر می‌باشد (۲، ۳). اما بنظر می‌رسد تعهدات زنان پرستار کشورمان نسبت به مشکلات بستگان درجه یک و یا نزدیک (والدین، خواهر و برادر خود و یا همسر) نسبت به جوامع غربی ناشی از تفاوت‌های فرهنگی بیشتر می‌باشد و بدین سبب زنان ایرانی علاوه بر مسئولیتهای همسر و فرزندان نسبت به والدین سالمند و بیمار و همچنین بستگان نزدیک خود نیز متعهد هستند. در واقع پرستاران زن مجرد گر چه همسر و فرزند ندارند معمولاً مسئولیت نگهداری از والدین سالمند و ناتوان خود هستند زیرا اکثریت با والدین خود زندگی کرده و مسئول اصلی امورات خانه می‌باشند. در حالیکه این مسئله در کشورهای غربی صادق نبوده و فرزندان بعد از بلوغ معمولاً مستقل زندگی می‌کنند (۱۲). هم سو با مطالعات مشابه در اروپا (۱۶، ۱۷) یافته این مطالعه نشان داد که پرستاران ایرانی مشابه سایر همکاران خود در سراسر دنیا برای ایفای نقشهای خانوادگی و کاری خود و کاهش تعارض مجبور به نادیده گرفتن نیازهای اولیه فردی و مشکلات سلامتی

References

1. Bagger J, Li A, Gutek BA. How much do you value your family and does it matter? The joint effects of family identity salience, family-interference-with-work, and gender. Hum Relat. 2008;61(2):187-211. DOI: 10.1177/0018726707087784
2. Grzywacz JG, Frone MR, Brewer CS, Kovner CT. Quantifying work-family conflict among registered nurses. Res Nurs Health. 2006;29(5):414-26. DOI: 10.1002/nur.20133 PMID: 16977647
3. Greenhaus JH, Collins KM, Shaw JD. The relation between work-family balance and quality of life. J Vocat Behav. 2003;63(3):510-31. DOI: 10.1016/S0001-8791(02)00042-8
4. Simon M, Kummerling A, Hasselhorn HM, Next-Study G. Work-home conflict in the European nursing profession. Int J Occup Environ Health. 2004;10(4):384-91. DOI: 10.1179/oe.2004.10.4.384 PMID: 15702752

5. Ghaffari M, Alipour A, Jensen I, Farshad AA, Vingard E. Low back pain among Iranian industrial workers. *Occup Med (Lond)*. 2006;56(7):455-60. DOI: [10.1093/occmed/kql062](#) PMID: [16837536](#)
6. Karimi L. Do female and male employees in Iran experience similar work-family interference, job, and life satisfaction? *J Fam Issues*. 2009;30(1):124-42.
7. Karimi L. A study of a multidimensional model of work-family conflict among Iranian employees. *Commun Work Fam*. 2008;11(3):283-95. DOI: [10.1080/13668800802133958](#)
8. Karimi L, Nouri A. Do Work Demands and Resources Predict Work-to-Family Conflict and Facilitation? A Study of Iranian Male Employees. *J Fam Econom Issues*. 2009;30(2):193-202. DOI: [10.1007/s10834-009-9143-1](#)
9. Arsalani N, Fallahi-Khoshknab M, Josephson M, Lagerstrom M. Iranian nursing staff's self-reported general and mental health related to working conditions and family situation. *Int Nurs Rev*. 2012;59(3):416-23. DOI: [10.1111/j.1466-7657.2012.00987.x](#) PMID: [22897195](#)
10. Arsalani N, Fallahi-Khoshknab M, Josephson M, Lagerstrom M. Musculoskeletal disorders and working conditions among Iranian nursing personnel. *Int J Occup Saf Ergon*. 2014;20(4):671-80. DOI: [10.1080/10803548.2014.11077073](#) PMID: [25513802](#)
11. Majomi P, Brown B, Crawford P. Sacrificing the personal to the professional: community mental health nurses. *J Adv Nurs*. 2003;42(5):527-38. PMID: [12752873](#)
12. Ahmad-Nia S. Women's work and health in Iran: a comparison of working and non-working mothers. *Soc Sci Med*. 2002;54(5):753-65. PMID: [11999491](#)
13. Strauss A, Corbin J. Basics of qualitative research: Procedures and techniques for developing grounded theory. Thousand Oaks, CA: Sage; 1998.
14. Polit D, Beck C. Nursing research: Generating and assessing evidence for nursing practice: Lippincott Williams & Wilkins; 2008.
15. Schluter PJ, Turner C, Huntington AD, Bain CJ, McClure RJ. Work/life balance and health: the Nurses and Midwives e-cohort Study. *Int Nurs Rev*. 2011;58(1):28-36. DOI: [10.1111/j.1466-7657.2010.00849.x](#) PMID: [21281290](#)
16. Steinberg MB, Randall J, Greenhaus S, Schmelzer AC, Richardson DL, Carson JL. Tobacco dependence treatment for hospitalized smokers: a randomized, controlled, pilot trial using varenicline. *Addict Behav*. 2011;36(12):1127-32. DOI: [10.1016/j.addbeh.2011.07.002](#) PMID: [21835552](#)
17. Greenhaus JH, Ziegert JC, Allen TD. When family-supportive supervision matters: Relations between multiple sources of support and work-family balance. *Journal of Vocational Behavior*. 2012;80(2):266-75. DOI: [10.1016/j.jvb.2011.10.008](#)
18. Zamanian Ardakani Z, Kakooei H, Ayattollahi M, Karimian S, Nasle Seraji G. Mental health survey on shift work nurses in shiraz province, Iran. *J Sch Public Health Instit Public Health Res*. 2008;5(4):47-54.
19. Zhang Y, Punnett L, Nannini A. Work-Family Conflict, Sleep, and Mental Health of Nursing Assistants Working in Nursing Homes. *Workplace Health Saf*. 2017;65(7):295-303. DOI: [10.1177/2165079916665397](#) PMID: [27794076](#)
20. Trgo G, Tonkic A, Simunic M, Puljiz Z. Successful endoscopic removal of a lighter swallowed 17 months before. *Case Rep Gastroenterol*. 2012;6(2):238-42. DOI: [10.1159/000338839](#) PMID: [22679411](#)
21. Arsalani N. Occupational Health Among Iranian Nursing Personnel [Thesis for doctoral degree(PhD)]. Stockholm, Sweden: Karolinska Institutet; 2012.

Work and Family Roles Among Women Nurses

Masoud Fallahi Khoshknab¹, Narges Arsalani^{2,*}

¹ Associate Professor, Department of Nursing, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran

² Assistant Professor, Department of Nursing, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran

* **Corresponding author:** Narges Arsalani, Assistant Professor, Department of Nursing, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran. E-mail: nargesarsalani@gmail.com

Received: 02 Agu 2014

Accepted: 23 Nov 2017

Abstract

Introduction: The current changes in the society has led to an increase in the number of working females and it is important to investigate how these women handle both work and family roles, especially when they are appointed difficult shift work such as nursing jobs. This study aimed at exploring “how female nurses play their work and family roles”.

Methods: In this qualitative study, data was gathered from 20 female nurses, who were working at two educational hospitals via both individual and focus group interviews. Grounded theory presented by Strauss and Corbin 1998 guided the data analysis.

Results: Five categories emerged, including hard working conditions, high family role, ineffective support resources, and dissatisfaction. The emerged core category was “striving for continuity of work and family situation”.

Conclusions: Nurses faced inadequate support resources and mainly relied on their own abilities to play their family and work roles, thus their basic needs, such as sleep and rest was neglected. Finally, the health of nurses was affected and they perceived dissatisfaction, which led to low work efficiency and decreased quality of health care. Consideration of the health of nurses and improving their working conditions is recommended.

Keywords: Work Role, Family Role, Nurse